

Voortgangrapportage Rijn-West 2011

Schoon Water in Beeld

Voorwoord

Nederland is bekend om zijn waterwerken. Dan denk je allereerst aan de dijken die zorgen voor droge voeten. Maar ook waar het gaat om schoon water kunnen én moeten we ons visitekaartje laten zien. Schoon water vol met leven, is essentieel voor de kwaliteit van de leefomgeving.

Ik heb de afgelopen maanden verschillende projecten bezocht die laten zien dat investeren in schoon water inderdaad zichtbaar bijdraagt aan die kwaliteit. Daarbij is het belangrijk dat we waterkwaliteit en natuurontwikkeling koppelen aan andere doelstellingen zoals veiligheid, recreatie en stedelijke ontwikkeling.

Samenwerking is daarbij de sleutel voor succes. Het RBO Rijn-West is een goed voorbeeld. Als nieuwe voorzitter van het RBO Rijn-West heb ik tijdens de vergaderingen de positieve energie en motivatie van de RBO-leden ervaren. Er wordt door alle partners hard gewerkt aan de uitvoering van KRW-maatregelen, zoals deze uitgave *Schoon Water in Beeld* laat zien. Ook de Rijn-West projecten Nutriënten en Stroomgebiedsafstemming hebben in 2011 goede voortgang geboekt.

Ik verwacht dat 2012 een oogstjaar wordt waarin een stevige basis wordt gelegd voor de discussie over het nieuwe stroomgebiedbeheerplan.

Ik ga graag de komende jaren aan de slag om samen met RBO-partners de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water tot een succes te maken. Het zou onze eer te na zijn als we dat niet voor elkaar krijgen, ondanks de economisch moeilijke tijden.

Ralph de Vries

Voorzitter Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West
Gedeputeerde provincie Utrecht, portefeuillehouder Water

Leeswijzer:

“Schoon Water in Beeld” bestaat uit drie onderdelen. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de uitvoering van de KRW-maatregelen. De basis hiervoor zijn de maatregelen die voor Rijn-West vermeld zijn in het 1^e Stroomgebiedbeheerplan (SGBP-1). Het hoofdstuk geeft een kwantitatief overzicht van de stand van zaken op 31 december 2011 en daarnaast een beschouwing over de voortgang bij de waterbeheerders: achtereenvolgens de waterschappen, de provincies en Rijkswaterstaat.

Hoofdstuk 4 beschrijft de belangrijkste activiteiten en ontwikkelingen bij het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) Rijn-West.

Hoofdstuk 5 signaleert een aantal ontwikkelingen op landelijk en internationaal niveau die voor Rijn-West van belang kunnen zijn.

2

Inleiding en samenvatting

Het jaar 2011 was voor Rijn-West vooral een jaar van voortbouwen. Slim en efficiënt samenwerken was daarbij een sleutelbegrip. De uitvoering van de KRW-maatregelen is na de krachtige start in 2010 voortgezet, waarbij veel maatregelen in uitvoering zijn genomen maar nog niet gereed zijn. Ook in 2011 heeft de discussie over de bezuinigingen aandacht gevraagd, met name de bezuinigingen op natuurbeleid (EHS en ILG). Bij de projecten Nutriënten en Stroomgebiedsafstemming is voortgebouwd op de fundamenteën die in 2010 zijn gelegd. 2012 zal een oogstjaar worden met de eindrapportages van deze projecten, met het beschikbaar komen van veel kennis uit onderzoeken en uitvoering en met een kader voor de voorbereiding van de nieuwe waterplannen, die in 2013 zal starten.

Waterschap en agrariërs op zoektocht naar droomsloten

Agrariërs en ecologen die naast elkaar enthousiast naar dezelfde sloot staan te kijken. Het komt niet vaak voor, maar in de Oostbroekpolder en de Blauwe Polder in Rijnland is het gelukt.

De sloten bieden een natuurlijker en afwisselender aanblik, er is een grotere verscheidenheid aan planten en ook aan insecten en andere macrofauna. Als met al een kleinschalige maar duidelijke verbetering van de ecologische kwaliteit van de sloten. Monitoring met de zogenaamde Biotests bevestigt dit beeld.

Deze verbetering is het resultaat van 3 jaar samenwerken in het pilotproject "Met maatwerk naar natuurlijk water, Rijnland en agrariërs samen aan zet". Doel was om na te gaan hoe door een nauwere samenwerking tussen agrariërs, als de beheerders van nature, en het Hoogheemraadschap Rijnland de waterkwaliteit in de veenweidesloten verbeterd kan worden. In de pilot is bekeken:

- hoe agrariërs op vrijwillige basis en zo nodig tegen een vergoeding bovenwettelijke maatregelen kunnen nemen (groenblauwe diensten);
- hoe de samenwerking tussen waterschap en agrariërs het beste vormgegeven zou kunnen worden;
- wat het effect van deze vorm van beheer zou zijn op de waterkwaliteit.

Tien agrariërs doen mee aan het project, zij hebben contracten afgesloten om in totaal 37 km sloten en slootkanten natuurvriendelijk te beheren. Daarbij gaat het om:

- met bemesting, slootvuil en bagger minimaal 1 meter uit de slootkant blijven;
- baggeren met de baggerspuit;
- natuurvriendelijk schonen, waarbij een deel van de slootkantbegroeiing blijft staan.

Verder is er een vergoeding voor het nemen van visvriendelijke maatregelen (aanleg en vergroten duikers, aanleg van

visoverwinteringsplekken). De controle van de maatregelen wordt uitgevoerd door de veldmedewerkers van 2 Agrarische Natuurverenigingen in het gebied.

Het project heeft veel opgeleverd, en niet alleen in het veld. Er is veel kennis verzameld over welke maatregelen agrariërs goed kunnen uitvoeren, zoals baggerspuiten, en over de beste manier van uitvoeren, bijvoorbeeld dat de combinatie machine, machinist en type sloot bij baggerspuiten het resultaat bepaalt. Ook blijkt dat de maatregelen goed inpasbaar zijn in de dagelijkse bedrijfsvoering van de agrariërs en daadwerkelijk effect hebben op de kwaliteit. En zeker zo belangrijk zijn de grote betrokkenheid van agrariërs bij het onderwerp waterkwaliteit en de rol die Agrarische Natuurverenigingen spelen als intermediair en bij controlerende taken. Een extra kroon op het werk was de verkiezing van één van de deelnemende sloten tot 'droomsloot van Rijnland'.

Hoogheemraadschap Rijnland wil in 2012 een besluit nemen over het uitbreiden van het project naar andere polders. Daarbij onderzoekt zij of de veranderingen in het Europees Landbouwbeleid per 2013 extra mogelijkheden voor financiering gaan bieden.

3

Uitvoering van de KRW-maatregelen

3.1. Kwantitatief overzicht

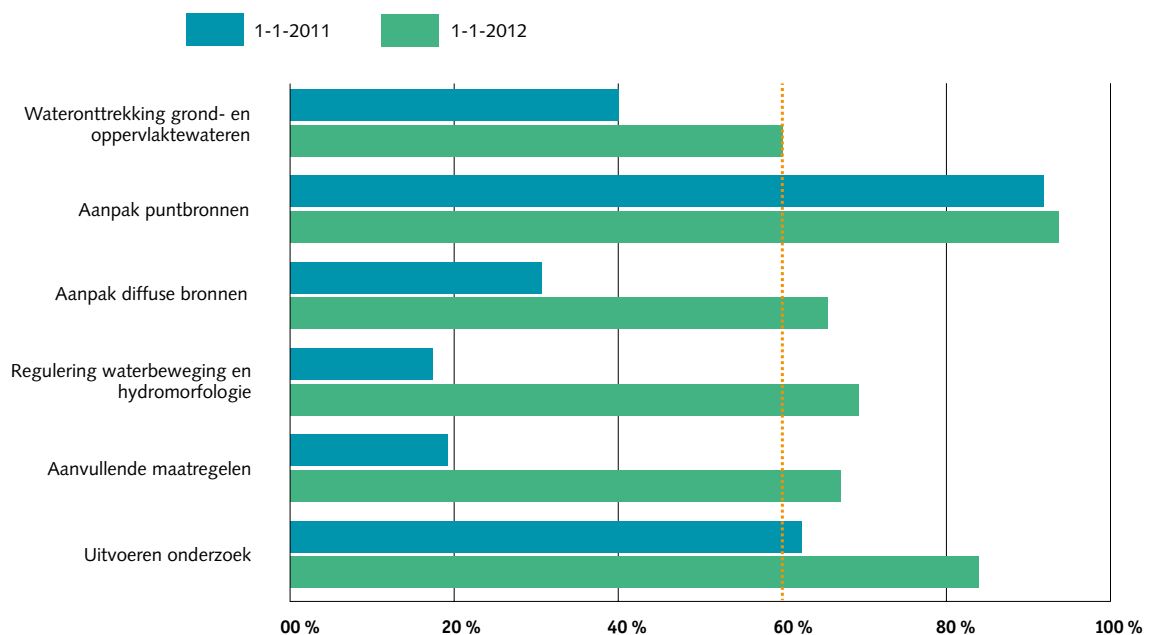
De uitvoering in Rijn-West is voor vrijwel alle categorieën flink vooruit gegaan. Dat komt vooral doordat veel maatregelen van voorbereiding in uitvoering zijn genomen.

Een exacte vergelijking van tussen de voortgang in 2010 en in 2011 is lastig. Eén oorzaak is de harmonisering van eenheden. Kon in 2010 een maatregel in verschillende eenheden worden gerapporteerd (bagger bijvoorbeeld in m³, hectares of aantal projecten), voor 2011 en later is gekozen voor één eenheid (voor bagger in m³). Dat maakt de rapportage voor komende jaren helderder, maar een vergelijking met 2010 is minder makkelijk. Daarnaast zorgt de overgang van rapportage naar het Informatiehuis Water voor een aantal kleinere veranderingen. In volgende jaren wordt de rapportage hierdoor efficiënter en beter vergelijkbaar.

Een heel grove vergelijking tussen 2010 en 2011 geeft het beeld in het diagram onderaan de pagina. Om het beeld zo goed mogelijk vergelijkbaar te houden zijn de categorieën 'gereed' en 'in uitvoering' samengenomen. Apart rapporteren zou een wat vertekend beeld geven. De tabel moet met enige voorzichtigheid worden gehanteerd, omdat maatregelen met verschillende eenheden (km, m³, ha, stuks) hier samen worden genomen.

De conclusie kan zijn dat de uitvoering in Rijn-West voor vrijwel alle categorieën flink vooruit is gegaan. Dat komt vooral doordat veel maatregelen van voorbereiding in uitvoering zijn genomen. Het aantal maatregelen dat in 2011 gereed is gekomen is beperkt en ligt rond de 5%. Dat is op zich logisch, omdat in 2010 veel maatregelen gereed zijn gekomen die betrekkelijk eenvoudig te realiseren waren of waarvan de voorbereiding al ruim voor 2010 was gestart. De uitvoering van veel andere maatregelen is bewust gepland in de periode 2012-15, onder andere om tijd te hebben voor grondverwerving.

Diagram 1: Voortgang per categorie maatregelen in Rijn-West in 2011 en 2012. Vermeld is het percentage maatregelen dat "in uitvoering" en "gereed" is.

De landelijke indicator van 60% is gebaseerd op de KRW-verplichting dat eind 2012 alle maatregelen operationeel zijn, dat wil zeggen in uitvoering of gereed. Daaruit terugrekenend heeft het Ministerie van I&M als indicator voor een goede voortgang de percentages van 30% (31-1-2010) en 60% (31-12-2011) vastgesteld.

De voortgang van de categorie 'aanvullende maatregelen' wordt overigens enigszins vertekend door de wijze van conversie naar de nieuwe eenheid door één waterschap¹. Samenvattend kan een voorzichtige constatering zijn dat inmiddels ruim 2/3 van de maatregelen in Rijn-West in uitvoering is of gereed, en dat ongeveer 30% nog in voorbereiding is.

Maatregelen waarvan nog een groot percentage in voorbereiding is: aanpassen inlaat, aanpassen waterpeil, aanleggen zuiveringsmoeras, actief visstandsbeheer, opstellen nieuw (beheer)plan, afkoppelen verhard oppervlak, overige brongerichte maatregelen, inrichten mest- en spuitvrije zones.

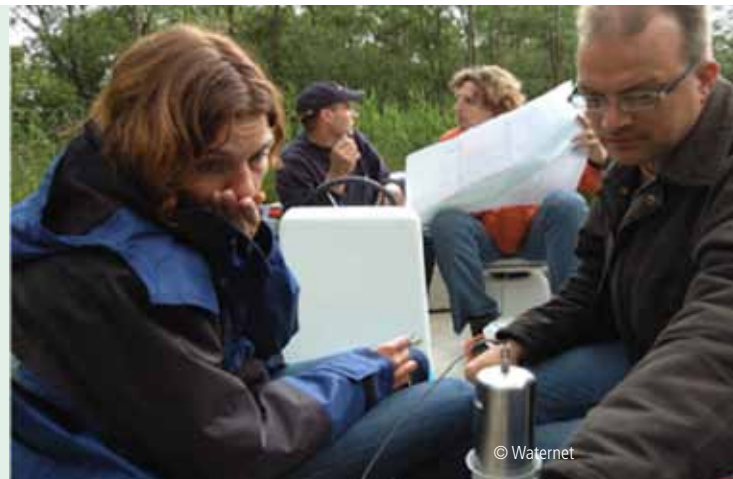
Overzicht per type maatregel

Het diagram op pagina 6 geeft de voortgang van de KRW-maatregelen in Rijn-West. De indeling volgt de indeling van maatregelen in het SGBP-1, die ook gebruikt wordt in de rapportage naar Brussel. Per type maatregel is het percentage aangegeven van de maatregelen die gereed zijn, in uitvoering of in voorbereiding. Maatregelen die zijn gefaseerd tot na 2011 of die zijn vervallen staan als aparte categorie vermeld. Het gaat hier om maatregelen waar een bestuurlijk besluit is genomen ze te faseren of te laten vervallen. Maatregelen waarvan fasering in discussie is maar waarover nog geen bestuurlijk besluit is staan in de regel niet in dit overzicht vermeld.

¹ Bij clustering van deze maatregel per waterlichaam zou het percentage 'gereed' plus 'in uitvoering' voor de aanvullende maatregelen uitkomen op 45%.

KRW Volg- en Stuursysteem slaat brug tussen veld en kantoor

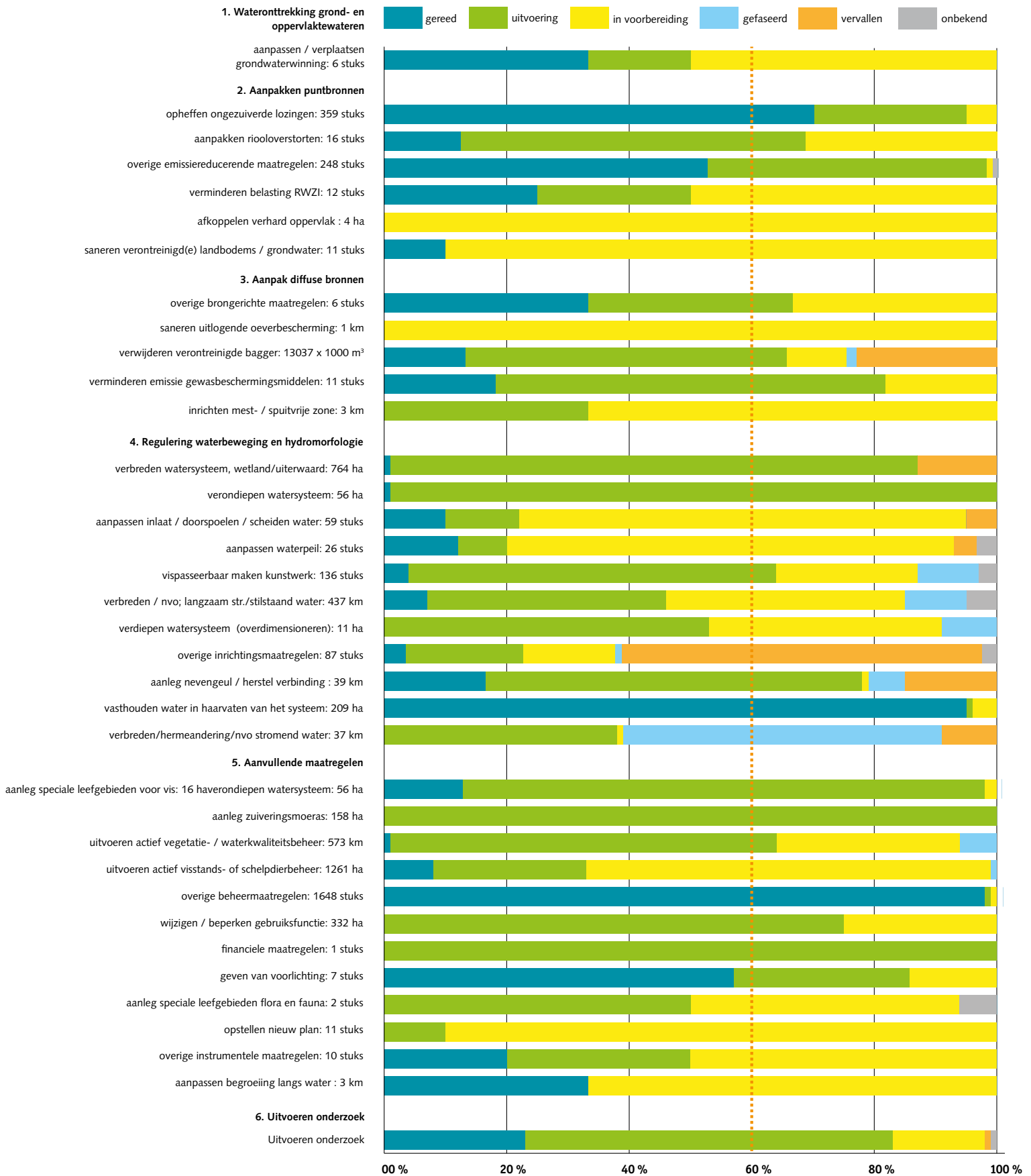
Het KRW Volg- en Stuursysteem is één van de projecten waarin kennis en ervaringen worden gebundeld en uitgebouwd. Kern van dit informatiesysteem is het verbinden van de actuele ontwikkelingen in het veld met de plannen en rapportages op kantoor. Peilbeheerders uitgerust met tablet-pc's registreren uitvoeringswerken, effecten en ecologische informatie. Dit maakt een gerichte evaluatie en bijstelling van de uitvoering mogelijk op basis van brondata uit verschillende bronnen. Drie waterschappen in Rijn-West, Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, Hollands Noorderkwartier en Rijnland werken samen met STOWA en het Waterschapshuis aan dit Volg- en Stuursysteem. Het ecologisch functioneren van afzonderlijke watersystemen staat centraal. Er wordt uitgegaan van een gestructureerde aanpak voor de keuze van kansrijke maatregelen (stoplichten), waarbij stuurknoppen van het watersysteem worden geïdentificeerd waar de waterbeheerder invloed op heeft. De ervaringen zijn positief. Er is een duidelijke brug ontstaan tussen 'het kantoor' en 'het veld'. Dat heeft geleid tot een beter inzicht in de stand van zaken bij de uitvoering en de effecten daarvan, wat op

zin beurt weer leidt tot een beter zicht op effecten en haalbaarheid van maatregelen en op het doelmatiger bouwen en opleveren. Inmiddels is dit project een tweede fase in gegaan, waarin een ict-applicatie wordt gebouwd en het project wordt verbreed naar andere waterschappen. Er vindt ook afstemming plaats met de nieuwe KRW-verkenner, waarbij blijkt dat Volg- en Stuursysteem en Verkenner elkaar goed kunnen aanvullen.

Meer informatie:
Watermozaïek, <http://www.watermozaiek.nl/index.php?title=Categorie:Projecten>

Diagram 2: stand van zaken uitvoering KRW-maatregelen in Rijn-West per 1-1-2012, in percentage per type maatregel

Noten bij overzicht per type maatregel:

- Saneren verontreinigde landbodems/grondwater: dit zijn onderzoeken die uit moeten wijzen of sanering werkelijk nodig is, of dat monitoring voldoende is. Deze zijn als 'in voorbereiding' gerapporteerd, omdat de onderzoeken gereed zijn maar het besluit over het vervolg nog niet. In Rijn-West gaat het om 10 saneringen, waarbij in 2 gevallen maatregelen nodig zullen zijn en in 8 gevallen niet. Een aantal vergelijkbare onderzoeken is opgenomen in de categorie onderzoeksmaatregelen, zie noot 4.

2. Vispasseerbaar maken kunstwerk: in 2010 waren er 7 gereed, nu slechts 5, oorzaak is rapportage per waterlichaam i.p.v. maatregel.
3. Aanleg zuiveringsmoeras en mest- en spuitvrije zones: buiten deze rapportage zijn er nog enkele projecten die worden uitgevoerd door derden en waarvan conversie van ha naar km/stuks nog niet mogelijk was. Deze projecten zijn nog in voorbereiding.
4. Uitvoeren onderzoek: het aantal onderzoeken dat 'gereed' is, is lager dan gemeld over 2010. Oorzaak is de wijze van rapporteren over bodemonderzoeken in het kader van saneren. Onder elke KRW-maatregel in het SGBP voor bodemonderzoek vallen meerdere te onderzoeken verontreinigde bodemlocaties. In 2010 is per KRW-maatregel nog over iedere bodemlocatie afzonderlijk gerapporteerd. In 2011 is per KRW-maatregel één oordeel over het totaal aantal te onderzoeken bodemlocaties onder die maatregel gegeven. De onderzoeksmaatregel is alleen als 'gereed' gerapporteerd als alle onderzoeken en daaruit voortvloeiende maatregelen voor die maatregel gereed zijn. Dus als er 10 locaties onder één maatregel vallen en daarvan zijn er 7 gereed en 3 niet, dan is het eindoordeel "in uitvoering" en zijn alle 10 locaties meegeteld als "in uitvoering". Voor de provincie Utrecht bijvoorbeeld betekent dat, dat van de 235 onderzoeksmaatregelen er 17% als 'gereed' zijn gerapporteerd en 80% als 'in uitvoering', maar dat in er werkelijkheid al veel meer gereed is (ca 75%).

Een grove herberekening met de afzonderlijke cijfers geeft als uitkomst dat ruim 40% van alle onderzoeksmaatregelen in Rijn-West gereed is, een lichte stijging ten opzichte van 2010 (34%).

3.2. Waterschappen: voortgang bij beheermaatregelen

In 2011 is de samenwerking tussen waterschappen onderling verder geïntensiveerd. De KRW heeft een forse impuls aan het waterkwaliteitsbeheer gegeven op verschillende fronten: samenwerking (onderling en met andere partijen) en kennisontwikkeling. Ook is er veel gerealiseerd. De maatregelen waar de waterschappen zelf voor aan de lat staan (onderzoeks- en beheersmaatregelen) zijn uitgevoerd. Daarnaast is de verwachting dat het grootste deel van de inrichtingsmaatregelen van de waterschappen in Rijn-West gerealiseerd worden. De vertraging die optreedt komt enerzijds door externe factoren als het stilvallen van ruimtelijke ontwikkelingsprojecten, het moeizaam beschikbaar krijgen van gronden en het bezuinigen bij partners en daarnaast door de economische situatie in Europa, die ook van waterschappen vraagt om de lokale lastendruk niet buitensporig te verhogen.

De waterschappen hebben nadrukkelijk aandacht gegeven aan het uitwisselen van kennis en ervaringen. Een voorbeeld is de workshop over natuurvriendelijke oevers, waar de uitwisseling bijdraagt aan het efficiënter en effectiever realiseren van projecten. Een ander, op de wat verdere toekomst gericht onderwerp is het volgende Stroomgebiedsbeheersplan. In een brainstormsessie zijn lessen van het 1^e planproces op een rij gezet en zijn ideeën ontwikkeld hoe het volgende planproces te optimaliseren, mede in het licht van nieuwe ontwikkelingen zoals de economische crisis. Ook de samenwerking van de waterschappen met de andere partners binnen Rijn-West heeft meer inhoud gekregen. Een goed voorbeeld hiervan is het project 'Stroomgebiedsafstemming', geïnitieerd door Rijkswaterstaat. Andere voorbeelden zijn het nutriëntenproject en het KRW Volg- en Stuursysteem.

De uitvoering van de beheermaatregelen van het 1^e Stroomgebiedbeheerplan ligt op schema. Er is goede voortgang gemaakt bij onder andere het baggeren en bij het ontwikkelen en uitvoeren van natuurvriendelijke beheer- en onderhoudsplannen. Ook de onderzoeksmaatregelen liggen goed op schema. Deze zullen allen op tijd zijn afgerond. De kennis over de effectiviteit van maatregelen wordt steeds groter. Dit leidt er soms toe dat maatregelen worden heroverwogen omdat de beoogde doelen hiermee niet bereikt lijken te worden.

Het uitvoeren van inrichtingsmaatregelen verloopt moeizamer. Voorbereiding hiervan kost meer tijd dan gedacht. Een nog belangrijker factor is dat voor de uitvoering van veel maatregelen extra grond nodig is. Omdat grondverwerving dient te gebeuren op

basis van vrijwilligheid en de bereidheid van grondeigenaren om hieraan mee te werken beperkt is, kosten inrichtingsmaatregelen veel tijd om te realiseren. Het ziet er naar uit dat in 2015 niet alle natuurvriendelijke oevers zijn gerealiseerd, in een aantal gebieden zal hiervoor meer tijd nodig zijn.

De huidige economische situatie heeft een sterke impact op de uitvoering van de KRW-maatregelen. Het Rijk heeft in het Bestuursakkoord Water met haar mede-overheden de afspraak vastgelegd, dat zij een aantal taken en kosten overnemen van het Rijk. Voor de waterschappen betreft dat vooral de financiële bijdrage aan de waterkeringen. Om de waterschapsheffingen niet te veel te laten stijgen, moet er dus elders bezuinigd worden.

De bezuinigingen van het Rijk hebben geleid tot een inkrimping en fasering van het maatregelenpakket van Rijkswaterstaat. Voor de waterschappen heeft dit effect op een aantal gezamenlijke projecten, zoals vispassages tussen de Rijkswateren en de regionale watersystemen die bij de waterschappen in beheer zijn.

De waterschappen verwachten dat een planherziening niet nodig is en willen dit ook zoveel mogelijk voorkomen. De energie moet nu vooral in de uitvoering zitten, bovendien start de planvorming weer in 2013.

3.3. Provincies: grondwater scherp in beeld

Het werk van de provincies was in 2011 in belangrijke mate gericht op het verder in beeld brengen van bedreigingen van de grondwaterkwaliteit, met name waar sprake is van beïnvloeding van de drinkwaterproductie. Daarnaast worden maatregelen uitgevoerd voor het terugdringen van diffuse belasting van milieuvreemde stoffen zoals bestrijdingsmiddelen. Verder heeft de afstemming van het KRW-maatregelenpakket met Natura 2000 opnieuw aandacht gevraagd. De uitvoering ligt in grote lijnen op schema, de verwachting is nog steeds dat de planning zal worden gehaald.

Het opstellen van gebiedsdossiers voor drinkwaterwinning is gestart en in een aantal gevallen inmiddels afgerond. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partijen die bij de uitvoering van maatregelen een rol spelen, in het bijzonder de drinkwaterbedrijven. Gelderland en Noord-Holland hebben de onderzoeken naar bodemverontreiniging afgerond. Slechts in enkele gevallen is verdere monitoring van de verontreiniging nodig. Hierover zijn afspraken gemaakt en de monitoring wordt voorbereid.

In Noord-Holland is een aantal herstelprojecten in de duinen gerealiseerd. In Utrecht is een groot deel van de onderzoeken inmiddels uitgevoerd. Hieruit blijkt dat een deel van de onderzochte locaties moet worden gesaneerd. Een aantal is inmiddels gesaneerd.

In Zuid-Holland is in 2012 opnieuw een flink aantal onderzoeken (27) naar puntbronnen (waterwinpunten) afgerond op Hbb/Wbb locaties. In 2010 zijn de KRW-meetnetten aangepast aan de nieuwe grondwaterlichamen (de zogeheten "kleine beurt"). In 2011 zou deze worden gevolgd door een nieuwe, meer uitgebreide meetronde en verdere aanpassing ("grote beurt") in Rijn-West en Rijn-Midden. In Utrecht is in 2010 al een uitgebreide KRW-meetronde uitgevoerd. In 2011 heeft Utrecht een eigen meetronde in het freatische grondwater uitgevoerd, niet gekoppeld aan de KRW.

Het KRW-maatregelprogramma hangt nauw samen met Natura 2000. Voor 2015 zijn de maatregelen gericht op het opheffen van de 'sense-of-urgency' in een aantal N2000-gebieden. Deze maatregelen moeten voor 2015 zijn gerealiseerd. De provincie voert de regie, de uitvoering van de maatregelen ligt deels bij de waterschappen. In de Utrechtse N2000-gebieden is een deel van de geplande maatregelen uitgevoerd of wordt de uitvoering voorbereid. Als gevolg van de herijking EHS en de PAS wordt voor Botshol mogelijk een maatregel ingetrokken of gewijzigd.

De doelen en maatregelen voor de N2000-gebieden worden vastgelegd in beheerplannen, die voor veel N2000-gebieden nog in ontwikkeling zijn. Het is mogelijk dat de beheerplannen gevolgen hebben voor watermaatregelen. Hierover moet in de loop van 2012 meer duidelijkheid ontstaan.

3.4. Rijkswaterstaat: nationale en internationale samenwerking

Bij Rijkswaterstaat krijgt de samenwerking op vele manieren vorm. Binnen Rijkswaterstaat is er een projectteam dat de KRW-inspanningen van alle diensten bespreekt en afstemt. Met de waterschappen in Rijn-West trekt Rijkswaterstaat het project Stroomgebiedsafstemming en internationaal levert Rijkswaterstaat inbreng via de Rijncommissie, OSPAR/KRM en CIWAR (Coördinatiecommissie Internationaal Wateroverleg Rijkswaterstaat). Dit zorgt voor een vruchtbare kruisbestuiving tussen de verschillende schaalniveaus.

De voortgang van het aangepaste maatregelenpakket van Rijkswaterstaat ligt op schema. Veel maatregelen worden gerealiseerd in samenhang met Ruimte voor de Rivier, onder andere in de vorm van kwel- en nevengeulen.

Bij IJmuiden is in 2011 het onderzoek naar de schade van schieraal door het gemaal afgerond. De schade blijkt er relatief mee te vallen, waardoor de te nemen maatregelen om dit knelpunt voor schieraal te verminderen beperkt kunnen blijven. Door de gemeente Beverwijk is langs het Noordzeekanaal een vispassage gerealiseerd (Vispassage Scheybeeck). Dit is de eerste van een reeks vispassages die langs het Noordzeekanaal de komende jaren zullen worden aangelegd, zodat een goede verbinding tot stand komt voor trekvis als aal, 3d-stekelbaars en spiering tussen de Noordzee en de Noord-Hollandse polderwateren. Verder zijn in 2011 twee waterbodemsaneringen afgerond in het NoordHollands Kanaal. De maatregelen op de Noordzee verlopen volgens plan, inclusief de signaleringen, het handhaven op illegale olielozingen en milieuvriendelijke schepen bij de Rijksrederij. Hetzelfde geldt voor de signalering en afstemming plaats met OSPAR en KRM.

Het project stroomgebiedsafstemming is voortgezet (zie 3.2). In 2011 is een verbreding van het werk aan de stroomgebiedsafstemming op gang gekomen met goed ontvangen presentaties in andere stroomgebieden in Nederland en op een bijeenkomst van INBO (International Organisation of River Basin Organisations) in Porto. De verbreding zal in 2012 worden voortgezet.

De bezuinigingen op het KRW-budget maken een herziening van het Beheerplan Rijkswateren noodzakelijk. Deze zal in 2012 plaatsvinden. De maatregelen langs Nederrijn en Lek worden gefaseerd naar de periode na 2015. De maatregelen langs de Waal worden naar verwachting wel in de huidige planperiode uitgevoerd. De verwachting is dat de bijgestelde planning voor 2015 zal worden gehaald, met uitzondering van de maatregelen die als gevolg van de bezuinigingen worden gefaseerd. Hierdoor zal de realisatie van de KRW-doelen voor de Noordzee later worden bereikt.

3.5. Gemeenten: watertaken verankeren

De gemeentelijke betrokkenheid is in de loop van 2011 op een andere manier georganiseerd. Gemeentelijk vertrekpunt is om zich te richten op de gemeentelijke watertaken en de verankering daarvan in gemeentelijke plannen. Naast de KRW zijn dat de watertaken, zoals die in het NBW-actueel en het Bestuursakkoord staan aangegeven. Voor gemeenten is vooral een goede samenwerking in de (afval) waterketen van belang. Daarnaast zijn kostenbeheersing en innovatie bij een verdergaande verstedelijking noodzakelijke ingrediënten voor de verbetering van de waterkwaliteit. Dit ook tegen de achtergrond van stijgende (vervangings)investeringen voornamelijk in de riolering.

Van toenemend belang voor een flink aantal gemeenten is het Deltaprogramma. Van belang daarbij is de aanpak van de veiligheid goed te koppelen aan andere ruimtelijke en economische aspecten.

Dit is de inhoudelijke oriëntatie van waaruit de gemeentedelegatie in het RBO zal opereren. Weliswaar is de (zelfgekozen) opdracht van het RBO beperkt tot de KRW, maar de gemeentedelegatie zal steeds het verband met de andere taken voor ogen houden. De ondersteuning van de delegatie is vormgegeven door een coördinator, de gemeentebassadeurs water in de gebieden waar deze nog fungeren en door de eigen ambtelijk beleidsadviseurs van de gemeentevertegenwoordigers in de RBO-delegatie.

© Wim de Wit / Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden

Caspargouw - druk verkeer in de vispassage

Bij de Caspargouw in het Utrechtse gebied hebben vissen tegenwoordig de keuze: ze kunnen van het Amsterdam-Rijnkanaal naar de Caspargouw zwemmen en dan naar de Kromme Rijn, of een andere afslag nemen de Goyerwetering in. Of omgekeerd, afhankelijk van het seizoen. Daarvoor moeten de vissen wel een peilverschil van 2.40 meter overwinnen, maar dat blijkt in de praktijk geen probleem. Dit is mogelijk geworden door de aanleg van 2 vispassages nabij het gemaal Caspargouw, die in september 2011 in gebruik zijn genomen.

Eén van de grootste ecologische knelpunten in de regio was het gebrek aan mogelijkheden voor vissen om van het Amsterdam-Rijnkanaal (en daarmee vanuit de grote rivieren) naar het Kromme Rijngebied te komen. Betere mogelijkheden voor vismigratie zorgen ervoor dat de vispopulaties in het gebied op langere termijn gezonder, vitaler en diverser worden.

De Caspargouw is in 1972 aangelegd en vormt een verbinding tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en de Kromme Rijn. Het is onderdeel van het KRW-water-lichaam Kromme Rijn. Het gemaal Caspargouw zorgt voor waterafvoer- en aanvoer, onder andere ten behoeve van de land- en tuinbouw.

In een gecombineerd project heeft Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden samen met Rijkswaterstaat en de Provincie Utrecht bij het gemaal 2 vispassages aangelegd, de watertoevoer verbeterd en een aantal kilometers natuurvriendelijke oever aangelegd. Daarmee worden doelen voor ecologie, economie en recreatie gecombineerd. De verbeterde watertoevoer is van belang voor de fruitteelt in periodes van droogte en nachtvorst, vispassages en natuurvriendelijke oever zorgen voor een kwaliteitsverbetering en bij de vispassages is een recreatierreinthe met picknicktafels en informatieborden aangelegd, waar bezoekers de vispassages kunnen bekijken.

De vispassage tussen Amsterdam-Rijnkanaal en Caspargouw is uniek: het is een geheel nieuw type vispassage dat ontwikkeld is door

Wim de Wit, oud-medewerker van het Hoogheemraadschap. Een traditionele vispassage bestaat uit een aantal kamers, elk met een klein hoogteverschil, waarbij de vis van de ene naar de andere kamer zwemt.

Bij een peilverschil van 2.40 meter zou dat veel ruimte kosten en duur zijn in aanleg. Wim de Wit ontwierp een sluisvispassage, in essentie een buis van 33 meter lang en een diameter van 60 centimeter, met aan weerszijden schuiven waarmee de in- en uitstroomopening kunnen worden afgesloten. Zowel de in- als uitstroomopening bevinden zich tegen de waterbodem. De vissluis werkt op dezelfde manier als een scheepvaartsluis. Altijd is er één schuif geopend en de andere schuif (bijna) gesloten. Door de bijna gesloten schuif stroomt nog een kleine hoeveelheid water die als lokstroom dient voor de vissen. De vissen worden hierdoor de buis ingelokt. Elk kwartier gaan de schuiven afwisselend open en dicht.

De sluisvispassage heeft een aantal voordelen: de aanlegkosten zijn flink lager, er is weinig waterverlies waardoor de energiekosten voor het gemaal lager zijn en er zijn meer mogelijkheden om de vispassage te sturen, afhankelijk van het migratiegedrag van de vis.

De essentiële vraag was natuurlijk of de vissen wel gebruik zouden gaan maken van de nieuwe vistrap. Onderzoek heeft inmiddels aangetoond dat dit inderdaad het geval is. Bij een meting in het voorjaar van 2011 zijn in 18 dagen tijd in totaal 402 vissen geteld van 18 soorten, en in het najaar zijn 19 soorten geteld. Het grootste deel van deze vissen bestond uit baars, blankvoorn en zeelt, maar ook paling is meerdere keren gevangen. Er zijn vooral kleine vissen gevangen, de vangst van een brasem van 48 cm laat echter zien dat de vispassage ook geschikt is voor grotere vissen.

Meer informatie:
[Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden](#)

Resultaten en werkzaamheden RBO Rijn-West

Het RBO Rijn-West heeft in 2011 verdere stappen gezet op de route die zij in 2010 heeft uitgezet met als kern een transparante en efficiënte samenwerking. Het programma Nutriënten en het project Stroomgebiedsafstemming zijn voortgezet, verder worden de gevolgen van de kabinetsbezuinigingen op natuur- en waterbeleid gaandeweg duidelijker. Het werkplan "Stappen zetten met effect" is daarbij leidend met als centrale elementen de uitvoering van de KRW in Rijn-West en de voorbereiding van de tweede generatie waterplannen.

4.1 Nutriënten: hoe krijgen we kansrijke maatregelen geïmplementeerd?

In 2010 heeft de Werkgroep Nutriënten een advies aan het RBO uitgebracht. In 2011 is de uitvoering van dat advies van start gegaan met de aanstelling van een programmamanager nutriënten en 3 trekkers voor de 3 deelgebieden (bollengebied, veenweiden en diepe polders). Het belangrijkste doel is het uitwerken van een gezamenlijke kosteneffectieve aanpak waarmee de waterbeheerders gedurende het volgende SGBP de nutriëntenproblematiek een plek kunnen geven in de gebiedsprocessen. Waar mogelijk is de inzet om al in de komende jaren maatregelen in uitvoering te krijgen.

In elk van de drie deelgebieden is een platform met deelnemers geformeerd, waar waterbeheerders, agrariërs, agrarische natuurverenigingen en kennis-/praktijkinstututen bij elkaar worden gebracht. Opdracht is om in 2012 kansrijke maatregelen handen en voeten te geven. Het gaat zowel om brongerichte, effectgerichte als waterbeheer-maatregelen. De volgende vragen staan centraal:

- Waarom vinden geïdentificeerde kansrijke maatregelen nog geen brede toepassing?
- Wat is er nodig om te zorgen dat ze die wel krijgen?
- Via welke instrumenten kan dit worden gerealiseerd?
- Wie is daarvoor aan zet?

Op het RAO-atelier van 21 september is nader gekeken naar de mogelijke instrumenten. De mogelijkheden om maatregelen te implementeren via bijvoorbeeld groenblauwe diensten, het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het mestbeleid blijken de komende tijd toe te nemen. Daarnaast blijven traditionele instrumenten als inrichting, beheer en kennisoverdracht van belang. Er is nog steeds een gebrek aan kennis en inzicht in de water- en nutriëntenstromen in regionale bodem- en watersystemen. Dit knelpunt zal worden opgepakt door de waterschappen in Rijn-West.

In 2012 zullen de resultaten van de deelgebieden worden verzameld in een eind-rapportage en worden gepresenteerd op een afsluitend symposium. De inzet is ervoor te zorgen dat resultaten maximaal doorwerken in de gebieds-processen voor het 2^e SGBP en in het beleid van provincies, waterschappen, landbouworganisaties en Rijk.

4.2 Stroomgebiedsafstemming: een slag dieper

In 2010 heeft het RBO de resultaten van het eerste inventariserend onderzoek van het project Stroomgebiedsafstemming besproken. In 2011 is in opdracht van het RBO een start gemaakt met de tweede stap: een nadere analyse gericht op twee waterschappen: Rivierenland en Schieland en de Krimpenerwaard. In het inventariserend onderzoek van 2010 zijn PAK's, Stikstof en Fosfaat als belangrijkste probleemstoffen benoemd en vismigratie en temperatuur als aspecten die aandacht blijven vragen. Koper en Zink zijn toegevoegd omdat ze in gebonden aan sediment problemen geven in onder andere de Noordzee.

De eerste resultaten van de tweede stap zijn begin 2012 beschikbaar gekomen. In een vervolgstap zal de studie worden uitgebreid naar de andere 6 waterschappen in Rijn-West.

In 2012 volgt een eindrapportage, zodat stroomgebiedsafstemming een rol kan gaan spelen bij de gebiedsprocessen en de voorbereiding van de 2e generatie waterbeheerplannen. Er zal dan een duidelijk beeld liggen van de afwentelingsopgave voor de verschillende beheergebieden en een aanzet voor discussie over de meest efficiënte en kosteneffectieve maatregelen.

Het project Stroomgebiedsafstemming (ook wel aangeduid als gezamenlijke wateropgave of afwenteling) is in 2010 gestart door het RBO op initiatief van Rijkswaterstaat, dat hierbij samenwerkt met de waterschappen. Het kent 3 stappen:

1. duidelijkheid en overeenstemming krijgen over probleemstoffen, uitwisselpunten, doelen en reductieopgaven;
2. overeenstemming krijgen over kosteneffectieve maatregelen en wie ze neemt;
3. overeenstemming krijgen over bovenregionale maatregelen.

Inmiddels heeft de Stroomgebiedsafstemming aandacht getrokken in andere deelstroomgebieden en ook internationaal.

4.3 Doelen overige wateren

In 2010 heeft het RBO uitgesproken dat het wenselijk is dat er een systeem komt voor de vraag hoe om te gaan met de overige wateren (niet-KRW oppervlaktewaterlichamen) en de normen voor ecologie en chemie die daar moeten gelden. Deze vraag is in handen gelegd van een landelijke werkgroep met deelname van IPO en UvW. De werkgroep heeft in 2011 gewerkt aan concept-handreikingen. Voor chemie wordt gestreefd naar een juridische verankering, het concept moet begin 2012 beschikbaar komen. Voor ecologie komt er een handreiking, deze is gereed eind 2012.

4.4 Verdere activiteiten RBO, Klankbordgroep en RAO

Het RBO Rijn-West heeft in 2011 opnieuw een veldbezoek gehouden. Ditmaal bekeken de leden van RBO en Klankbordgroep natuurvriendelijke oevers en het akkerrandenproject in de Hoekse Waard en het project Kralingse Plas in Rotterdam.

Het RBO heeft tweemaal vergaderd, in maart en in november. De bezuinigingen van het kabinet op KRW, Ecologische Hoofdstructuur en ILG-gelden hebben op beide vergaderingen aandacht gevraagd. De transparantie en op samenwerking gerichte manier waarop Rijkswaterstaat de bezuinigingen heeft ingevuld zijn een goed voorbeeld van de manier waarop bij de KRW wordt samengewerkt. De gevolgen van de bezuinigingen op EHS en natuurbeleid waren eind 2011 nog niet duidelijk. Dit is een punt van zorg, omdat dit zorgt voor vertraging van projecten.

Verder besprak het RBO de voortgang van de Stroomgebiedsafstemming en het Programma Nutriënten. De discussie over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het nutriëntenprogramma van de EU zijn van groot belang voor het bereiken van de KRW-doelstellingen. De overmaat aan stikstof en fosfaat is daarvoor een bedreiging. Het RBO ziet een rol voor haar leden in de discussie over dat beleid. De rol zal in de eerste plaats ingevuld worden via de koepels zoals UvW en IPO. Het RBO ondersteunt de verplichting tot het opstellen van visplannen, die door Staatssecretaris Bleker is aangekondigd. Het RBO vraagt hierbij in een brief aan de Staatssecretaris nadrukkelijk aandacht voor de rol van de waterbeheerders. Visstandsbeheer is immers een belangrijk onderdeel van de ecologische doelstellingen van de KRW.

In april heeft het RBO in een brief de aandacht van de Staatssecretaris van I&M gevraagd voor de wijziging van de Wet Gewasbeschermingsmiddelen. De nieuwe toetsingseisen in deze wet kunnen mogelijk een probleem opleveren voor de KRW-doelstellingen en ook voor het drinkwater.

Het RAO Rijn-West heeft in 2011 ateliers gehouden over Nutriënten en over de Kennisagenda 2011-2102. Kennis is een onmisbare grondstof voor de KRW die bijdraagt aan slimme en (kosten) efficiënte uitvoering van maatregelen. Op het atelier is in 12 presentaties een overzicht geboden van de onderzoeken en instrumenten die in ontwikkeling zijn. Het delen van informatie en inzichten leidt tot een effectiever en kostenefficiënte aanpak en voorkomt dat verschillende partijen hetzelfde wiel opnieuw uitvinden. Er is duidelijk veel werk in uitvoering dat in 2012 moet zijn afgerond, zodat het een rol kan gaan spelen bij het ontwikkelen van de 2e generatie waterplannen.

© George Burggraaf

Gebiedsdossier Heumensoord

Bescherming grondwater concreet maken

Wat betekent het om in een grondwaterbeschermingsgebied te wonen en te werken? Burgers en bedrijven weten doorgaans wel dat men in een grondwaterbeschermingsgebied leeft, maar hoe vertalen ze dat naar gedrag? Het grondwaterbeschermingsbeleid is ook onvoldoende bekend bij de gemeenteambtenaren die geen specialist zijn maar voor wie het wel belangrijk is. Bijvoorbeeld een medewerker Bouwen en Wonen of een medewerker Riolerings.

Helder in beeld brengen van risico's, mogelijke maatregelen en deze met afspraken en stimulering concreet handen en voeten geven is dan ook een belangrijke uitkomst van het opstellen van gebiedsdossiers drinkwater. Zoals het gebiedsdossier Heumensoord - Muntberg dat in 2011 gereed is gekomen.

Een gebiedsdossier is een verplichting om drinkwaterwinningen duurzaam te beschermen die volgt uit de KRW-opgave. Het werkt overigens breder dan de KRW alleen. In de gebiedsdossiers wordt alle informatie gebundeld die van invloed is op de waterkwaliteit van de winning. Vervolgens kunnen indien nodig effectieve beschermingsmaatregelen, gericht op preventie en risicobeheersing, worden ontwikkeld.

Het gebiedsdossier Heumensoord-Muntberg beschrijft 3 waterwinningen in de driehoek Nijmegen-Malden-Groesbeek. Bij het opstellen van het dossier is informatie gebundeld uit literatuur, uit

factsheets en uit informatie van drinkwaterbedrijf Vitens, het project "Lekker Water" over de risico's van puntbronnen en informatie van de gemeenten en andere betrokkenen.

De drie waterwinningen in het gebied zijn kwetsbaar, onder andere door de aard van de bodem en de relatief korte verblijftijden van het water. Eén van de drie winningen heeft te maken met verhoogde gehalten nitraat, bestrijdingsmiddelen en organische microverontreinigingen.

Door de onbekendheid over mogelijke maatregelen en de noodzaak daarvan is de bescherming van de winningen onvoldoende gegarandeerd. Ook toekomstige ontwikkelingen, zoals de aanleg van systemen voor koude/warmte-opslag, het vervangen van een propaantank en de toenemende bebouwing in een woonwijk maken extra aandacht voor bescherming noodzakelijk.

Maatregelen zijn onder andere: beter en concreter opnemen van grondwaterbescherming in ruimtelijke plannen, versneld vervangen van lekkende riolering, gerichte monitoring en opstellen van een calamiteitenplan. Ook zal een schetsboek worden gemaakt met creatieve oplossingen om grondwater te beschermen, zoals groene daken of alternatief onkruidbeheer.

Het gebiedsdossier geeft ook duidelijk aan welke rol is weggelegd voor gemeenten, provincie en het drinkwaterbedrijf. In 2012 zullen deze partijen concrete afspraken maken over de uitvoering van maatregelen die in het gebiedsdossier benoemd zijn.

Landelijke en internationale ontwikkelingen

5.1 Mestbeleid en herziening Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Mestbeleid

Vooruitlopend op de evaluatie van het 4^e Nitraatactieplan in 2012 heeft staatssecretaris Bleker op 28 september 2011 de brede kabinetsvisie op het mestbeleid naar de Tweede Kamer gestuurd. Kern van die visie is een inzet op vermindering van nutriënten in veevoer en verplichte mestverwerking en –afzet. Gebruiksnormen voor dierlijke mest worden slechts in uitzonderingssituaties aangescherpt. Het stelsel van dierproductie-rechten wordt per 2015 losgelaten. Of gebruiksvoorschriften worden aangescherpt wordt nog gezien. Het Kabinet wil groeimogelijkheden bieden aan bedrijven met economisch potentieel die kunnen en willen investeren in benodigde maatregelen. Ook stimuleert het Kabinet de inzet van marktpartijen, zoals rond het ketenaccorde fosfaat.

Het RBO Rijn-West is positief over een aantal elementen van de kabinetsvisie, maar heeft ook vraagtekens gezet, bijvoorbeeld bij de vraag of de nieuwe instrumenten sterk genoeg zijn om evenwicht op de mestmarkt te garanderen. Verder heeft het RBO de suggestie gedaan om goed te kijken naar aanvullende maatregelen en voorschriften die direct aangrijpen op de emissies naar het oppervlaktewater, bijvoorbeeld door een verdere beperking van het aanwenden van mest buiten het groeiseizoen.

In de loop van 2012 zal het Kabinet, mede op grond van gesprekken met de Europese Commissie, komen met definitieve voorstellen voor het 5^e Nitraatactieprogramma (2014-2017).

Herziening gemeenschappelijk landbouwbeleid

Op 12 oktober 2011 heeft de Europese Commissie haar voorstellen voor de herziening van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) naar buiten gebracht. De Commissie zet in op een 'vergroening' van landbouwsubsidies. Het RBO is in beginsel positief over de ingezette vergroening, maar zou in navolging van Staatssecretaris Bleker bij voorkeur een paar stappen verder zetten naar een flexibel keuzemenu voor groene en blauwe diensten. Inzet zou moeten zijn om meer mogelijkheden te creëren om agrariërs te belonen die KRW-maatregelen willen nemen.

De discussies gaan door in 2013. In 2014 komt de Europese Commissie met definitieve voorstellen.

In het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer geeft LTO aan dat zij voor de uitvoering van de brede wateropgaven, waaronder de KRW, samen wil werken met de watersector in een programmatische aanpak. LTO wil daartoe bottom-up werken in 16 landbouwregio's en daarbij de verbinding leggen met landelijke innovatieprogramma's en –initiatieven, zoals Greendeals en het ketenaccorde fosfaat.

5.2 Afstemming KRM-OSPAR

Eén van de opgaven uit het Werkprogramma KRW (RBO, 2010) van het RBO Rijn-West is de afstemming met KRM en OSPAR. Het moet in de aanloop naar de gebiedsprocessen voldoende helder zijn wat de Noordzee (OSPAR/KRM) vraagt van het bovenstroomse gebied (KRW). De doelen voor de Noordzee staan nog steeds onder druk. Eutrofiëring zorgt voor schadelijke effecten voor recreatie, visserij en voor de ecologie (onder andere de Natura 2000 gebieden in de Noordzee). Schade ontstaat bijvoorbeeld door plaagalgen, zuurstofgebrek en schuim op het strand. De effecten zijn langdurig. Eutrofiëring kan niet op zee worden aangepakt, daarom zijn bovenstrooms maatregelen nodig, bijvoorbeeld bij de landbouw, bij rwzi's en bij de industrie. Naast eutrofiëring is aandacht nodig voor een aantal gevaarlijke stoffen waarvan de concentraties op zee onaanvaardbaar hoog zijn, zoals koper en een aantal PAK's.

© Rijkswaterstaat Noordzee

Afstemming van KRM/OSPAR en KRW is niet alleen gewenst maar zal ook een waardevolle kruisbestuiving opleveren. Het RBO-project stroomgebiedsafstemming is hiervoor een belangrijk middel. Verder wordt gewerkt aan een overzicht van stoffen en effecten op zee, aan helder geformuleerde doelen van KRM en OSPAR en input voor de gebiedsprocessen in 2013. In de 1^e helft van 2012 start, tegelijk met de inspraak over het landelijk werkprogramma KRW, ook de participatie over KRM, die biedt verdere mogelijkheden voor afstemming. Naast de inhoudelijke vraagstelling is aandacht nodig voor de procesmatige en communicatieve aspecten en met de afstemming met bovenstroomse gebieden, onder andere via Rijncommissie en INBO.

5.3 Vispasseerbaarheid

Een gunstige ontwikkeling ten aanzien van de vispasseerbaarheid is het besluit van het Kabinet om het Kierbesluit Haringvliet toch uit te voeren, omdat het effect van veel maatregelen gekoppeld is aan dit Kierbesluit. Ook bij de bezuinigingen cq. fasering van maatregelen van Rijkswaterstaat is de vispasseerbaarheid een belangrijke overweging geweest.

Colofon

Uitgave: Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West

Voor vragen of voor extra exemplaren kunt u zich richten tot Steven Visser (projectleider Rijn-West), steven@visserwaterbeheer.com

Samenstelling en tekstredactie: Otto Cox (communicatie-adviseur Rijn-West)

Vormgeving en druk: Trichis communicatie en ontwerp

Mei 2012

